

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
07.02.2014
RT I, 14.02.2014, 7

Riigilõivuseaduse § 56 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll

Vastu võetud 07.02.2014

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-38-13
Otsuse kuupäev	7. veebruar 2014
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Ott Järvesaar, Lea Kivi, Lea Laarmaa ja Jüri Põld
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 56 lg 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 45 000 krooni
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 27. augusti 2013. amäärus tsiviilasjas nr 2-09-55000
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjashinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni tulihagiavalduselt tasuda riigilõivu 45 000 krooni.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Rotermann City Osühing esitas 21. oktoobril 2009 Harju Maakohtule hagi Osühingu Laesson & Partnerid (kostja I) ning Tuulikki Laessoni (kostja II) vastu 468 818 krooni suuruse kahju hüvitamise javiiviste nõudes. Hageja tasus hagiavalduse esitamisel riigilõivu 50 000 krooni.

2. Harju Maakohus rahuldab 14. märtsi 2011. a otsusega tsiviilasjas nr 2-09-55000 osaliselt hagi kostja Ivastu ja jättis kostja II vastu hagi rahuldamata. Kohus jättis hagejamenetluskuludest 22% hageja enda ja 78% kostja I kanda. Hageja kanda jäid ka kostja II menetluskulud.

3. Tallinna Ringkonnakohus jättis 15. novembri 2011. a otsusega maakohu otsuse muutmata ning kostja I apellatsioonkaebuse ja hageja vastuapellatsioonkaebuse rahuldamata. Ringkonnakohus jättis apellatsioonistme menetluskuludest 5% hageja ja 95% kostja I kanda.

4. Harju Maakohtu 14. märtsi 2011. a ja Tallinna Ringkonnakohtu 15. novembri 2011. a otsused jõustusid 5. märtsil 2012.

5. Hageja esitas 28. märtsil 2012 Harju Maakohtule avalduse menetluskulude rahaliseks kindlaksmääramiseks tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 174 kohaselt. Kostja I esitas 25. juunil 2012

vastuväite hageja menetluskulude kindlaksmääramiseavaldusele, märkides muuhulgas seda, et hagiavalduselt tasutud riigilõivu 50 000 krooni (3195 eurot 58 senti) on põhiseadusega vastuolus.

6. Harju Maakohus rahuldab 11. septembri 2012. a määrusega hageja avalduse osaliselt. Kostjad I ja II esitasid maakohu määruse peale määruskaebuse, milles leidsid muuhulgas, et hagiavalduselt tasutud riigilõivu on põhiseadusega vastuolus. Harju Maakohus jäi oma seisukohtade juurde ja saatis kostjate määruskaebuse lahendamiseks Tallinna Ringkonnakohtule.

7. Tallinna Ringkonnakohus jättis 20. detsembri 2012. a määrusega kostjate määruskaebuse rahuldamata ja Harju Maakohu 11. septembri 2012. a määruse muutmata. Ringkonnakohus leidis, et hageja tasuhagiavalduselt lõivu 50 000 krooni (3195 eurot 58 senti) hagi esitamise ajal kehtinud riigilõivuseaduse lisas 1 sätestatud määra kohaselt ja lõivusuurust määranud sätet ei ole põhiseadusvastaseks tunnistanud. Samuti ei ole asjakohases menetluses jäetud kohaldamisele kuulunud sätet kohaldamata ega algatatud selle põhiseaduspärasuse kontrollimiseks põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust. Ringkonnakohus oli seisukohal, et määruskaebuselahendamisel ei tule riigilõivu suurust ettenägevat normi kohaldada jaringkonnakohtul ei ole alust anda hinnangut selle põhiseadusele vastavusele.

8. Kostja I esitas Tallinna Ringkonnakohtu määrusepeale määruskaebuse Riigikohtule. Kostja I leidis, et ringkonnakohus oleks pidanud hindama riigilõivu suurust ettenägeva sätte põhiseaduspärasust.

9. Riigikohtu tsiviilkolleegium rahuldab 12. juuni 2013. a määrusega tsiviilasjas nr 3-2-1-68-13 kostja Imääruskaebuse, tühistas Tallinna Ringkonnakohtu 20. detsembri 2012. a määruse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks samale ringkonnakohtule.

10. Riigikohtu tsiviilkolleegium leidis, et kostjal I ei olnud võimalust tugineda hagiavalduse esitamise ajal kehtinud riigilõivuseaduse sätete põhiseadusvastasusele, mis nägid ette hagiavalduse esitamisel riigilõivu tasumist. Sellise taotluse esitamine osutus võimalikuks alles pärast otsuste jõustumist 5. märtsil 2012, kui hageja esitas menetluskulude kindlaksmääramise avalduse ja taotles hagi esitamisel tasutud riigilõivu 50 000 krooni (3195 euro 58 senti) väljamõistmist kostjalt I. Kui võrd kostjal I ei olnud põhimenetluse ajal alust tugineda hagiavalduse esitamisel riigilõivu tasumist ettenägevat sätete põhiseadusvastasusele, oli kohtul kohustus sätete põhiseaduspärasust kontrollida menetluskulude kindlaksmääramise avalduse lahendamisel. Tsiviilkolleegium rõhutas, et asja uuel läbivaatamisel peab ringkonnakohus nende sätete põhiseaduspärasust hindama (Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. juuni 2013. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-68-13, punkt 15).

11. Lisaks sellele tõi Riigikohtu tsiviilkolleegium välja, et Harju Maakohus on 14. märtsi 2011. a otsuse päises hagi hinnaks märkinud 28 462 eurot 35 senti (seega 445 339 krooni). Kolleegium leidis, et sellest hagi hinnast tuleb lähtuda ka menetluskulude kindlaksmääramisel. Lähtudes hagi hinnast 445 339 krooni, tuli RLS § 56 lg 1 kohaselt koostoimes lisaga 1 (1. oktoobrist 2009 kuni 22. oktoobrini 2009 kehtinud redaktsioonis) tsiviilasjas hinnaga kuni 450 000 krooni tasuda riigilõivu 45 000 krooni. Hinnates riigilõivuseaduse sätete põhiseaduspärasust, tuleks lähtuda maakohu otsuses märgitud hagi hinnast ja sätete põhiseaduspärasuse kontrollimisel riigilõivu määra 45 000 krooni (2876 eurot 2 senti).

RINGKONNAKOHTU LAHEND

12. Tallinna Ringkonnakohus tühistas 27. augusti 2013. a määrusega tsiviilasjas nr 2-09-55000 Harju Maakohu 11. septembri 2012. a määruse osaliselt ja tegi asjas uue määruse, millega rahuldab hageja menetluskulude kindlaksmääramise avalduse osaliselt. Ringkonnakohus lähtus Harju Maakohu 14. märtsi 2011. a otsuse päises olevast hagi hinnast 28 462 eurot 35 senti ja juhendus riigilõivu määrapõhiseaduspärasuse hindamisel Riigikohtu praktikast riigilõivuseaduse põhiseadusele vastavuse kontrolli asjades.

13. Ringkonnakohus tunnistas põhiseaduse vastaseks ning jättis kohaldamata 1. oktoobrist 2009 kuni 22. oktoobrini 2009 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsiooni § 56 lg 1 ja lisa 1 koostoimes osas, milles need nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga kuni 450 000 krooni hagiavalduselt riigilõivu 45 000 krooni.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

14. Riigikogu põhiseaduskomisjon on seisukohal, et enne 1. juulit 2012 kehtinud riigilõivud olid põhiseadusega vastuolus.

15. Hageja Rotermann City OÜ leiab, et vaidlusalused sätted ei ole asjassepuutuvad ega põhiseadusvastased.

16. Õiguskantsler on seisukohal, et vaidlusalused sätted on vastuolus põhiseaduse (PS) § 15 lg 1 esimese lausega ning §-ga 11.

17. Justiitsminister leiab, et vaidlusalused sätted olid põhiseadusega kooskõlas. Riigilõivud on kehtestatud menetlusökonoomiatagamiseks, mis on põhiseaduslik õigusväärtus. Lõivu määra sõltuvusse seadmine hagi hinnast aitab tagada, et hagi nõutav summa rajaneb kahju läbimõeldud arvestusel. Samuti sooviti lõivu määrad muuta tsiviilasjade lahendamisel võimalikult kulupõhiseks. Kuna on olemas õiguslik mehhanism

maksejõuetu isikuriigilõivu tasumisest vabastamiseks, oli vaidlusalune riigilõivu määr ministrihinnangul proportsionaalne vahend eesmärgi saavutamiseks.

KOHALDAMATA JÄETUD SÄTTED

18.Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; RT I,22.12.2010, 1) § 56 "Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine"lg 1:
"Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalthagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana."

19. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde "Riigilõivutäismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses (kroonides)"(1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010) väljavõte:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
400 000	[---]
450 000	45 000

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

20.Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab,peab olema vaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalvekohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lg 2).

21.Tallinna Ringkonnakohus tunnistas vaidlusalusedriigilõivuseaduse sätted põhiseaduse vastaseks ja jättis kohaldamata27. augusti 2013. a määrusega tsiviilasjas nr 2-09-55000,vaadates läbi hageja Rotermann City OÜ avaldust menetluskulude rahaliseks kindlaksmääramiseks.

22.Kolleegium leiab, et hageja avalduse lahendamiselTallinna Ringkonnakohtus olid RLS § 56 lg 1 koos lisaga 1 alates1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonisjassepuutuvad sätted osas, mis nägid ette, et hagiavalduselt hagihinnaga üle400 000 krooni kuni 450 000 krooni tuleb tasuda riigilõivu45 000 krooni. Kolleegium nõustub Riigikohtu tsiviilkolleegiumiga, kesleidis kostja I määruskaebust läbi vaadates, et kuivõrd kostjal I ei olnudpõhimenetluse ajal alust tugineda hagiavalduse esitamisel riigilõivu tasumistettenägevate sätete põhiseadusvastasusele, oli kohtutel kohustus sätetepõhiseaduspärasust kontrollida menetluskulude kindlaksmääramise avalduselahendamisel. Tsiviilkolleegium märkis, et asja uuel läbivaatamisel TallinnaRingkonnakohtus peab kohus hindama nende sätete põhiseaduspärasust (Riigikohtutsiviilkolleegiumi 12. juuni 2013. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-68-13,punkt 15).

23.Põhiõiguse riive on selle kaitseala iga ebasoodusmõjutamine (vt alates Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi6. märtsi 2002. a otsusest asjas nr 3-4-1-1-02, punkt 12).Kostja I on praegusel juhul olukorras, kus temal tuleb hagejale hüvitada 78%hagiavalduse esitamisel tasutud riigilõivust 45 000 krooni, midaTallinna Ringkonnakohus pidas põhiseadusvastaseks.

24.Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja sellemäär riivavad hagejate puhul eeskätt PS § 15 lg 1 esimeseslauses tagatud igäuhe põhiõigust pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtupoole (vt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. a otsus asjas nr 3-2-1-67-11,punkt 22.1). Kolleegium on seisukohal, et hagejal tasuda ja kostjalhüvitada tuleva riigilõivu määra põhiseaduspärasust peab olema võimalik hinnataühesuguste põhiseaduslike kriteeriumite (samade põhiseaduse sätete) alusel.

25.Kolleegium leiab, et kostja kohustus hüvitadahagejale riigilõiv, mille hageja tasus hagiavalduse esitamisel, riivab PS §-s14 ja § 15 lg-s 1 koostoimes tagatud üldist põhiõigust tõhusaleõiguskaitsesele ja ausale õigusemõistmisele (vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkusejärelevalve kolleegiumi 17. juuli 2009. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-6-09,punktid 15, 20 ja 22; Riigikohtu üldkogu 22. märtsi 2011. a otsushaldusasjas nr 3-3-1-85-09, punktid 72 jj; 10. aprilli 2012. aotsus kriminaalasjas nr 3-1-2-2-11, punktid 50 jj).

26.Selle menetlusliku põhiõiguse eesmärgiks on avadatee isiku põhiõiguste teostamiseks ja kaitsmiseks ning sellest tulenebseadusandja kohustus kehtestada õigusnormid, mis tagavad tõhusa võimaluseisikul oma õigusi kohtus kaitsta, samuti õigusemõistmise õigluse (Riigikohtuüldkogu 10. aprilli 2012. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-2-2-11,punkt 51). PS §-s 14 ja § 15 lg-s 1 tagatud põhiõigus hõlmab kaõiguse ausale kohtumenetlusele, mis nõuab muuhulgas kohtumenetluse poolteprotsessuaalset võrdsust. Õigusemõistmise võrdõiguslikkuse põhimõte onsätestatud ka TsMS §-s 7, mille kohaselt on tsiviilkohtumenetluse pooled jamuud isikud seaduse ja kohtu ees võrdsed.

27.Kolleegium leiab, et kui hageja puhul avaldabriigilõivu otseselt takistavat mõju kohtusse pöördumisel, võib riigilõiv avaldadaheidutavat mõju ka kostjale. Kostja peab pooltevahelise vaidluse kohtussejõudes arvestama, et juhul, kui ta jääb vaidluses alla, jäävad tema kandakohtukulud, sealhulgas riigilõiv. Kohtuvaidluses kaotajaks jäämise korralriigilõivu kandmist saab kostja vältida üksnes siis, kui vaidlus ei jõuagikohtusse. Seega riivab

riigilõiv kui eelkõige hageja jaoks mõeldud menetlusliktakistus ka kostja põhiõigust sellele, et tema õigusi puudutav vaidlus saaks kohtus ausas menetluses õiglase lahenduse.

28. Kolleegium märgib, et ülemäärase riigilõivuväljamõistmine vähendab kostja vara ning takistab selle vaba kasutamist, riivates seega ka PS §-s 32 tagatud omandipõhiõigust (vt Riigikohtupõhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 12. septembri 2013. a otsuskohtuasjas nr 3-4-1-26-13, punkt 18).

29. PS §-s 14 ega § 15 lg-s 1 ole nimetatud põhiõiguste piiramise võimalust. Seetõttu on neist sätetest tulenev üldinemenetluslik põhiõigus tagatud ilma seadusereservatsioonita ja selle piiramiseõigustusena saab arvestada üksnes teisi põhiõigusi või põhiseaduslikkeväärtusi.

30. Riigikohus on leidnud, et tsiviilkohtumenetluseson riigilõivu esmaseks eesmärgiks tagada, et toiminguosaline hüvitaks riigitehtava avalik-õigusliku toimingu kulutused kas täielikult või osaliselt. Lisaks sellele on riigilõivu eesmärk ka põhjendamatute ja pahatahtlike kaebusteesitamise vältimine ehk menetlusökoonomia (vt Riigikohtu üldkogul 12. aprilli 2011. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-62-10, punktid 44 ja 45).

31. Kolleegium leiab, et õigusemõistmise kulude kandmises osalemine on PS §-s 14 ja § 15 lg-s 1 tagatud üldisepõhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele riivekslegitiimne eesmärk ja seda ka juhul, kui hinnatakse, kas kostja kohustushüvitada hagejale hagi esitamisel tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane. Kolleegiumi hinnangul pole riive eesmärgina välistatud ka menetlusökoonomia, kuivõrd ka kostja puhul võib riigilõiv avaldada heidutavat mõju ja ära hoida põhjendamatute vaidluste kohtusse jõudmist.

32. Riigikohus on korduvalt leidnud, et hagiavalduseesitamisele RLS § 56 lg-s 1 koostoimes lisaga 1 alates 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivumäärad olid põhiseadusvastased, kuna ei olnud menetlusökoonomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseksproportsionaalsed abinõud (vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalvekolleegiumi 4. novembri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-28-13, 11. juuni 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-15-13, 12. septembri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-26-13, 18. aprilli 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-5-13).

33. Eelviidatud otsuste õiguslikele põhjendustele tuginedes leiab kolleegium ka praeguses asjas, et tsiviilasjas hinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni hagiavalduselt tasudatunud riigilõiv 45 000 krooni ei ole menetlusökoonomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseksproportsionaalne abinõu. Tulenevalt PS §-s 14 ja § 15 lg-s 1 tagatud põhiõiguse ebaproportsionaalse riive kindlakstegemisest ei pea kolleegiumvajalikuks eraldi käsitleda võimalikku omandipõhiõiguse riivet (sarnaselt nt Riigikohtu üldkogul 12. aprilli 2011. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-62-10, punkt 50).

34. Lähtudes eeltoodust ja juhindudes PSJKS § 15 lg 1 p-st 5, tunnistab Riigikohus, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lg 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis vastuolus PS §-ga 14, § 15 lg-ga 1 ja §-ga 11 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 400 000 krooni kuni 450 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 45 000 krooni.

Priit Pikamäe, Ott Järvesaar, Lea Kivi, Lea Laarmaa, Jüri Põld